

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate, de
Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non
Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Disp. III. De distinctione virtutum

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78232)

requiritur habitus virtutis in voluntate, ad facile & delectabiliter profectendum tale bonum.

Respondeo quod licet voluntas in exercendo actu iusticie, & reddendo unicuique quod suum est, patiatur aliquam difficultatem ex passionibus appetitus sensitivi provenientes, hæc tamen non est tota difficultas quam patitur in exercitio illius actus, sed simul cum difficultate illa extrinseca, ex passionibus appetitus provenientes, habet aliam sibi intrinsecam, petitam ex excessu & improportione huiusmodi actus, non quantum ad speciem, sed quantum ad individuum, cum enim cuiuscumque voluntas sit radicata in hoc numero supposito, determinatur per suam differentiam individualem ad bonum proprii suppositi, subindeque ex majori & vehementiori inclinatione, quam habet ad bonum proprium, a prosecutione boni alieni retardatur: unde ad vincendam hanc difficultatem ponitur in voluntate habitus iusticie. Caterum ad proprium bonum honestum voluntas nullam patitur difficultatem intrinsecam, ortam ex excessu & improportione illius, cum tale bonum, neque quantum ad speciem, neque quoad individuum vires ejus naturales excedat; sed tota difficultas, quæ in huius boni prosecutione reperitur, ex intrinsecis impedimentis, & passionibus immoderatis appetitus sensitivi provenit: unde ad facile & delectabiliter profectendum tale bonum, nullus in voluntate debet poni habitus virtutis, sed sufficit ponere in appetitu irascibili & concupiscibili virtutes fortitudinis & temperantia, quibus immoderate illius passionibus cohibeantur, & temperentur.

Obijcies quædò: Humilitas versatur circa bonum proprium; ponitur enim ad moderandum affectum spei, & appetitum propriæ excellentiæ, ut docet D. Thomas 2.2. quæst. 161. art. 4. Sed humilitas residet in voluntate: Ergo in voluntate ponitur virtus ad attingendum bonum proprium honestum. Major patet, Minor probatur. Idem est subiectum contrariorum: Sed superbia humilitati contraria est in voluntate, ut docet S. Doctor 2.2. quæst. 162. art. 3. & patet ex eo quod in Angelis prævaricatoribus, in quibus non est appetitus sensitivus, superbia reperitur: Ergo humilitas in voluntate, non verò in appetitu sensitivo residet.

Respondeo duplicem dari humilitatem, unam in voluntate, & aliam in appetitu sensitivo, solamque hanc posteriorem, quæ est pars potentialis temperantiæ, versari circa bonum proprium, moderando affectum propriæ excellentiæ absolute sumptæ, non curando de subordinatione ad alium; illam verò quæ residet in voluntate, & est pars potentialis iusticie, respicere bonum alienum, quia respicit propriam excellentiam, non absolute, sed ut subordinatam Deo, cum importet subjectionem hominis ad Deum, ut docet S. Thomas 2.2. quæst. 161. art. 1. ad 5. his verbis: *Humilitas secundum quod est specialis virtus, præcipue respicit subjectionem hominis ad Deum, propter quem etiam aliis humiliatio se subijcit.*

DISPUTATIO III.

De distinctione virtutum.

Ad questionem 57. Divi Thomæ.

VARIÆ solent tradi divisiones virtutis in communi: sed cæteris clarior & compendiosior ea est, quam S. Doctor hic profectitur, quæ scilicet virtus in intellectualem, moralem, & Theologicam distribuitur. De virtutibus intellectualibus & moralibus breviter hic agemus: de Theologicis verò specialem Tractatum instituemus infra, post Tractatum de justificatione impij, & merito iusti. Cui aliam brevem de quatuor virtutibus Cardinalibus, & vitiis eis oppositis, subnectemus.

ARTICULUS PRIMUS.

De virtutibus intellectualibus.

Virtus intellectualis ea dicitur, quæ perficit intellectum in ordine ad verum, sive speculative, sive practicum; solerque dividi in quinque species, quæ vocantur intelligentia, seu habitus primorum principiorum, sapientia, scientia, ars, & prudentia. Ratio verò, huius divisionis hæc est: Cum virtus intellectualis perficiat intellectum in ordine ad verum, tot esse debent virtutes intellectuales, quot sint habitus infallibiliter attingentes verum: Sed habitus infallibiliter attingentes verum sunt tantum quinque enumerati: Ergo illi soli sunt virtutes intellectuales. Major patet, Minor probatur. Verum quod certo & infallibiliter ab intellectu attingi potest, vel est universale, & consequenter necessarium, vel singulare & contingens? Si universale, vel est attingibile immediate, vel absque medio, & ex sola terminorum notitia, ut sunt prima principia? & pro illis ponitur habitus primorum principiorum. Vel est attingibile mediate, & per proprias causas, quæ si fuerint particulares, ponitur scientia; si verò causa fuerint altissima & universalissima, ponitur sapientia. Si autem tale verum fuerit singulare, vel illud est factibile? & pro illo attingendo ponitur ars: vel agibile? & ad illud attingendum ponitur prudentia.

Præter has quinque virtutes intellectuales, dantur alij habitus seu dispositiones in intellectu, quæ non habent rationem virtutis quia non attingunt infallibiliter verum, ut sunt fides humana, opinio, suspicio, dubium, solertia, &c. Differere verò in particulari de prædictis quinque virtutibus intellectualibus, non est huius loci, cum de his agatur in Philosophia: unde hic solum varias illarum species & divisiones expendemus.

Habitus ergo primorum principiorum dividitur in intelligentiam, & synderesim. Illa attingit prima principia speculative, quæ deserviunt ad scientiarum acquisitionem: hæc verò prima principia practica, quæ ad rectam operationem & morum directionem conducunt;

Tr 3 & ad

& ad ipsam reduci potest conscientia, quæ ex vi nominis dicit applicationem scientiæ vel cognitionis ad aliquid, unde propriè neque designat habitum, neque potentiam, sed actum ipsius syn-deresis.

4. **Habitus sapientiæ** in duas etiam species distribuitur, nimirum in divinam, quæ est Theologia, cuius objectum est ipsa causa altissima, scilicet Deus, ut cognoscibilis per revelationem mediatam; & in humanam, quæ est Metaphysica, quæ obtinuit etiam nomen sapientiæ, quia versatur circa prima rerum prædicata, ens, verum, bonum, &c. Deumque ut lumine naturali cognoscibilem contemplatur.
5. **Scientia** verò in tria præcipua genera dividitur, nimirum in scientiam abstractam à materia intelligibili; sub qua Metaphysica & Dialectica continentur: in scientiâ abstractam à materia sensibili; sub qua sunt Arithmetica (cui subalternatur Musica) & Geometria (cui subalternatur Astrologia) Cosmographia, Geographia, Topographia, Hydrographia, Optica, & Machinativa: & demum in scientiam abstractam à materia singulari; sub qua continetur solum Physica, cui subalternatur Medicina.
6. **Similiter ars** dividitur in servilem seu mechanicam; & liberalem; numeranturque sub unaquaque septem species, quæ hoc distinctio designantur:

*Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.
Rus, nemus, arma, rates, vulnere, lana, siber.*

Primus versus complectitur septem liberales, nam *lingua* designat Grammaticam, *tropus* Rhetoricam, *ratio* Dialecticam, *numerus* Arithmeticam, *tonus* Musicam (sub qua videtur contineri Poeticam, cum omnibus suis speciebus, quamvis possit etiam reduci ad Rhetoricam) *angulus* Geometriam, & *astra* Astrologiam.

Secundus versus continet res serviles: *Rus* enim designat agriculturam, *nemus* artem venatoriam & piscatoriam, *arma* militarem, *rates* nauticam, *vulnere* chirurgicam, *barbitonforiam*, & *pharmacopoleam*, *lana* textoriam, *fartoriam*, & similes, *siber* fabrilem, quæ comprehendit argentariam, deauratricem, ferrariam, carpentariam, sculpticam & huiusmodi.

De prudentia, & partibus eius, variisque ejus speciebus, in Tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus differemus.

ARTICULUS II.

De virtutibus moralibus.

7. **PRÆTER** virtutes intellectuales, quæ resident in intellectu, dantur alix morales, quæ subiectantur in voluntate, & in appetitu sensitivo, & dividi solent in virtutes operationum, & passionum, seu in eas quæ circa operationes, & circa passiones versantur: ut hinc appareat necessitatem omnium virtutum purè moralium non esse ex eodem fonte, sed eatum aliquas necessarias esse propter operationes ipsas secundum se, etiam si nulla passio obliheret, cujusmodi est iustitia, & annexa ei virtutes secundariæ; quasdam verò, nempe temperantiam, &

fortitudinem, eisque subjectas virtutes, solum esse necessarias propter vincendas passiones contrarias, aut leniendam difficultatem ex illarum consortio vel immoderantia provenientem. Hæc duo membra sub aliis vocibus interduum proponuntur: nam virtutes quæ circa passiones occupantur, dicuntur virtutes ad se; nimirum quia domitis passionibus, homo in seipso optimè componitur; reddendo autem cuique suum (quod fit cum operationes ex virtute iustitiæ exercentur) benè erga alios afficitur.

Dividuntur etiam à Platonice virtutes morales in politicas, purgativas, purgati animi, & exemplares: cuius divisionis meminit S. Thomas hic quæst. 61, art. 5. Politica illa sunt, quibus homo benè se habet in rebus humanis gerendis. Purgativa, quæ animum purgant & ordinant ad contemplationem divinorum. Purgati animi, quæ animum totaliter purgant à terrenarum labe cupiditatum, ita ut ex abundantia contemplationis passiones non amplius sentiantur, quod est tantum Beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectorum, demum eadem virtutes exemplares dicuntur, prout inveniuntur in Deo, in quo est exemplar, & idea omnium virtutum quæ in nobis sunt, per imitationem enim divinæ iustitiæ sumus iusti, & per imitationem perfectionis divinæ, perfecti, juxta illud Matth. 5. *Estote perfecti sicut & Pater vester cælestis perfectus est.*

Hanc divisionem elegantè explicat Macrobius lib. 1. super somnium Scipionis cap. 8. ubi sic ait: *Exemplares virtutes illæ sunt, quæ in ipsa divina mente consistunt, à quarum exemplo reliquæ omnes per quædam defluunt. Nam si rerum aliarum, nullis magis partitum ideas esse in mente divina credendum est. Illic prudentia est mens ipsa divina: Temperantia quod in se perpetuâ intentione conversi est: Fortitudo, quod semper idem est, nec aliquando mutatur: Iustitia, quod perenni lege à sempiterna sui operis continuatione non flectitur.*

De politicis, per quas boni viri Reipublicæ consulunt, ait: quod politica prudentia est ad rationis normam quæ cogitat & agit universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisque actibus (tanquam diis arbitris) providere: fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter vel adversa, vel prospera; temperantia, nihil appetere prætermodum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugum rationis cupiditatem domare: iustitia, servare unicuique quod suum est. Et mox: *is virtutibus vir bonus primum sui atque inde Reipublicæ Reitor efficitur, iuste ac providè gubernans humanam, divina non deserens.*

De purgatoriis, quas Philosophantium virtutes vocat, hæc scribit: *Prudentia est mundum istum, & omnia quæ mundo insunt, divinorum contemplatione despicere, omnemque anime cogitationem in sola divina dirigere: temperantia, omnia relinquere, in quantum natura patitur quæ corporis usus requirit; fortitudinis, non cedere animam, à corpore quodammodo, ductu Philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere; iustitiæ, ad anam sibi huius præpositi consentire viam, uniuscuique virtutis obsequium.*

Demum de jam purgati ac detersi animi virtutibus inquit, quod prudentia est divina sola nosse, & hæc

*hæc tanquam nihil sit aliud, intueri; temperantia, A
revertens cupiditates non reprimere, sed penitus obli-
visci; fortitudinis, passiones ignorare, non vincere; 3
iustitia, ita cum divina mente sociari, ut servet perpe-
tuam cum ea se deus imitando.*

Disputant verò Theologi, an hæc divisio sit
in diversas species virtutis, sed solum in diver-
sos status ejusdem virtutis? Quæ difficultas non
procedit de virtutibus exemplaribus: cum enim
virtutes illæ non sint humana, sed divina, evi-
dens est illas plusquam specie differre à nostris.
Solum ergo quaeritur de aliis tribus, quæ politi-
cæ, purgatoria, & purgati animi dicuntur, an es-
sentialiter differant, & dividant genus virtutis,
an solum accidentaliter, & penes diversos status
ejusdem virtutis?

Respondeo breviter cum Cajetano & alijs
Thomistis, has tres virtutes, politicas, purgato-
rias, & purgati animi, non esse specie diversas,
sed diversos status ejusdem virtutis, secundum
diversas perfectiones; sicut pueritia, adolescen-
tia, & virilitas, non faciunt diversos homines,
sed diversos status ejusdem hominis. Idem enim
habitus qui initio sunt virtutes politica, quia
passiones ad medium rationis reducunt (per
quod homo fit animal perfectè politicum, & re-
ctè disponitur ut bene se habeat in rebus huma-
nis gerendis) perficiunt intantum ut passionum
immoderantiam tollant, & tandem usque adeo
ascendunt, ut animum omnino purgent à terre-
nis cupiditatibus, & passionum perturbationibus
liberent.

Confirmatur: Omnes virtutes morales, quas
habemus in via, post resurrectionem remane-
bunt in patria eadem specie, & aliquando ead-
dem numero: Sed in patria omnes sunt purgati
animi, in via autem ut plurimum politica, vel
ad summum purgatoria: Igitur hæc divisio est
in diversos status accidentales virtutis. Nec ob-
stat quod habeant diversos actus: illi enim non
differunt essentialiter, sed tantum accidentaliter,
quia semper producentur sub eadem ratio-
ne formali unius & ejusdem virtutis.

Solet etiam dividi virtus moralis in heroi-
cam & communem, seu vulgarem. Quæ distin-
ctio sumpta est ex Aristotele 7. Ethicorum, ubi
eam distinguit tria circa mores fugienda, vi-
tium, incontinentiam, feritatem; vitio aut oppo-
nunt virtutem, nempe vulgarem & communi-
ter dictam, continentia vero incontinentiam;
eandem feritati (quæ est status vitii deterrimus
& immanis, quo homo in bestiam prope dege-
nerat) virtutem heroicam, quæ sive ob excel-
lentiam operis, sive ob circumstantiam interve-
nientem quæ opus reddat difficillimum, erumpit
in actum superantem communem modum
operandi humanum.

Hæc etiam divisio non est essentialis, sed dun-
taxat accidentalis: cum enim sit eadem virtutis
communis & heroica ratio motiva, eadem item
utriusque natura & subjectum, non est unde eas
virtutes discernamus specie, sed sufficit si statu &
perfectione accidentaria distinguantur; quo pa-
to vir à puero perfectione essentiali non
differit, sed statu intra eandem spe-
ciem vario.

DISPUTATIO IV.

De virtutibus moralibus infusis.

Ad quaestionem 63. Divi Thomæ.

HUC usque egimus de virtutibus morali-
bus acquisitis, quæ à ratione naturali de-
pendent, & ex ejus influxu in nobis cau-
santur: nunc disputandum est de alijs virtutibus
moralibus, quæ ab aliquo alio altiori principio,
scilicet Deo, causantur in nobis, & unâ cum gra-
tia habituali infunduntur; ideoque infusa ap-
pellantur: de quibus disserit S. Thomas hic qu-
63. art. 3. & 4.

ARTICULUS PRIMUS.

An dentur in nobis virtutes morales per
se infusa?

QUOD dentur virtutes aliqua per se infusa,
nempe Theologica, fides, spes, & charitas,
certum & indubitatum est apud Theologos, ac
definitum in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7.
his verbis: In ipsa iustificatione cum remissione pec-
catorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Ie-
sam Christum, cui infertur, fides, spes, & charita-
tem. Unde solum difficultas est & controversia
inter Theologos, an præter virtutes Theologi-
cas, dentur etiam virtutes morales per se infusa
cum gratia sanctificante, & cum ea indissolubi-
liter connexa, temperantia scilicet, fortitudo,
iustitia, & prudentia, quæ ab acquisitis specie &
essentialiter distinguantur? Ad cujus eviden-
tiam

Sciendum est, quod aliqua virtus potest esse
infusa dupliciter, vel per se, vel per accidens.
Est infusa per se, quando ex propria natura ha-
bet ut à solo Deo effectivè producatur, quia est
ordinis supernaturalis & divini. Et hoc modo
charitas, & aliæ virtutes Theologica, dicuntur
per se infusa, quia à natura nulla sunt indita
principia, quibus acquirantur. Dicitur autem
virtus infusa per accidens, quando ex propria
natura habet ut possit per actus nostros acquiri,
& tamen per accidens, ex aliqua dispensatione
divina, alicui infunditur: & hoc pacto dicuntur
infusa primo Parenti, & etiam Christo Domi-
no, virtutes ex genere suo acquiribiles. Præsens
ergo difficultas non procedit de virtutibus hoc
secundo modo infusis, sed de virtutibus morali-
bus infusis per se, seu quæ de se, & ex natura sua
petunt à Deo infundi. Has enim negant Scotus,
& ejus discipuli; admittunt verò cæteri Theo-
logi, cum S. Thoma hic art. 3. Scoti sententiam,
ut erroneam, vel temerariam, aut saltem ut om-
nino improbabilem, post definitionem Cle-
mentis V. in Concilio Viennensi, rejicientes.